

Olsztyn, dnia 4 grudnia 2023 r.

dr hab. Marta Romańczuk-Grącka

Katedra Prawa Karnego i Prawa Wykroczeń

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Recenzja
pracy doktorskiej mgr Anny Opalińskiej
pt. Rzeczoznawca majątkowy jako podmiot przestępstwa

1. Wybór tematu rozprawy

Recenzowana rozprawa poświęcona jest problematyce odpowiedzialności karnej rzeczoznawcy majątkowego za przestępstwo określone w art. 233 § 4a k.k., t.j. wydanie fałszywej opinii przez biegłego. Jest to zjawisko niezwykle interesujące, tym bardziej, że narosło wokół niego wiele kontrowersji i problemów interpretacyjnych. Nie było ono dotąd przedmiotem szczegółowych analiz, dlatego wybór przedmiotu dysertacji zasługuje w pełni na aprobatę. Na temat samej jako takiej odpowiedzialności prawnej rzeczoznawców majątkowych wprawdzie powiedziano już wiele, jednak zwykle ocenia się ją z perspektywy prawa cywilnego lub odpowiedzialności zawodowej. W nauce prawa karnego brak jest natomiast opracowań, które w sposób spójny i kompleksowy przedstawiały problematykę odpowiedzialności karnej tych podmiotów. Niewątpliwie, są to kwestie istotne na gruncie prawa karnego, mające również ogromne znaczenie dla praktyki ścigania i wymiaru sprawiedliwości, przez co wymagające pogłębionej analizy.

Podjęcie przez Panią mgr Annę Opalińską próby odpowiedzi na tę potrzebę przyjmuję z ogromną satysfakcją i w pełnym przekonaniu, że praca ta wpisuje się w niezwykle potrzebny nurt badań nad przestępstwami przeciwko wymiarowi sprawiedliwości. Tym samym sam wybór tematu uznaję za ambitny, a jego ujęcie nie budzące poważniejszych zastrzeżeń.

2. Metodyka pracy

Rozprawa mgr Anny Opalińskiej mają charakter rozważań teoretyczno-prawnych wzbogaconych wiedzą empiryczną. Zastosowano w niej metodę dogmatyczno-prawną (formalno-dogmatyczną), analityczną, prawnoporównawczą i historyczno-porównawczą. Metody te wzajemnie się uzupełniają. Przy pomocy dwóch pierwszych z wymienionych metod Autorka dokonała analizy logiczno-językowej kluczowych dla przyjętej problematyki aktów prawa, dzięki której możliwe było konkretne określenie treści norm prawnych na potrzeby praktycznego ich wykorzystania. Przeanalizowała źródła prawa, tak krajowe, jak i międzynarodowe. Metoda prawnoporównawcza posłużyła jej natomiast do zestawienia systemów prawnych wybranych krajów w zakresie regulacji dotyczących rzeczoznawcy majątkowego. Metoda historyczno-porównawcza zaś została zastosowana w rozdziale I przy analizie przedstawienia genezy zawodu i jego ewolucji.

Autorka przytoczyła około 67 aktów prawa krajowego, łącznie 15 aktów prawa międzynarodowego oraz innych krajów, 120 opracowań naukowych i 168 orzeczeń sądowych. Bibliografia obejmuje również 7 dokumentów z przebiegu procesu legislacyjnego oraz 14 źródeł internetowych. Jest to materiał, który niewątpliwie pozwolił Doktorantce na prowadzenie dogłębnych analiz i formułowanie interesujących wniosków. Na szczególną uwagę zasługuje imponująca liczba poddanych analizie orzeczeń sądowych.

Empiryczny element pracy sprowadza się do prezentacji statystyk odnoszących się do rozstrzygnięć Komisji Odpowiedzialności Zawodowej w 100 sprawach, nie są to jednak badania własne Autorki. Niemniej stanowią ilustrację uzupełniającą do całkiem rzetelnej analizy teoretycznoprawnej pozwalającej ocenić problematykę odpowiedzialności prawnej rzeczoznawców majątkowych w szerokim jej znaczeniu.

Doktorantka przedstawiła przedmiot i cel badań, jak również opis metod i technik badawczych we wstępie do swojej dysertacji. Uczyniła to co do zasady poprawnie, określając problem główny i sześć kolejnych problemów szczegółowych, mających służyć jego wyjaśnieniu. Jedyne zastrzeżenie, jakie można poczynić w tym zakresie, sprowadza się do sugestii, aby problemu nie nazywać tezą, jak jest to napisane na s. 20. Z kontekstu zdania wiadomo natomiast, że chodzi o problem główny, który jest postawiony zasadnie i w sposób czytelny. Do problemów szczegółowych Autorka sformułowała cztery hipotezy. Niestety, ani ich liczba, ani kolejność nie wskazuje na to, aby były one adekwatne do postawionych

wcześniej problemów badawczych. Łącznie ich zakres przedmiotowy nie odbiega istotnie od postawionych pytań, jednak ocena formalnej strony pracy doktorskiej wymaga tego, aby tę niezgodność podkreślić i wyraźnie zasugerować potrzebę jej usunięcia na etapie przygotowywania pracy do jej opublikowania.

Podsumowując uważam, że praca doktorska Pani mgr Anny Opalińskiej spełnia wszystkie wymogi stawiane pracom naukowym pod względem metodologicznym, a dostrzeżone błędy formalne, często pojawiające się na wczesnym etapie pracy naukowej, nie stanowią istotnego uchybienia i są łatwe do usunięcia.

3. Struktura pracy

Praca składa się z pięciu rozdziałów, poprzedzonych wstępem i zamkniętych syntetycznymi wnioskami. Liczy łącznie 321 stron, w tym 285 stron właściwego tekstu. Przyjętą przez Doktorantkę kolejność prezentowania poszczególnych zagadnień należy uznać za poprawną.

Wstęp zawiera uzasadnienie wyboru tematu oraz bardzo interesujące zawiązanie głównego problemu badawczego. Autorka przedstawia w nim szczegółowe problemy i hipotezy badawcze, jak również prezentuje dobór użytych na potrzeby dysertacji metod.

Rozdział I ma poniekąd charakter wprowadzający w problematykę odpowiedzialności rzeczoznawców majątkowych poprzez określenie ich statusu w systemie prawnym i przedstawienie związanej z problematyką pracy siatką terminologiczną. W rozdziale tym scharakteryzowano również organy nadzoru i postępowanie dyscyplinarne, a także poddano prawnoporównawczej analizie istotę prawa dowodowego w różnych rodzajach postępowań.

W rozdziale II przedstawiono strukturę organizacyjną i zawodową rzeczoznawcy majątkowego w Europie na przykładzie regulacji Niemiec, Włoch, Bułgarii, Białorusi i Austrii.

W rozdziale III Autorka koncentruje się na uregulowaniach prawnych w zakresie wyceny, analizie prawa Unii Europejskiej i standardów międzynarodowych, nie wyłączając z tego uwarunkowań prawnych funkcjonowania zautomatyzowanych modeli wyceny (AVM).

Rozdział IV został poświęcony zdefiniowaniu pojęć „operat szacunkowy” i „opinia”, jak również kryteriom oceny prawidłowości operatów oraz czynnikom wpływającym na

niepewność wyceny. Rozdział ten wydaje się kluczowy z perspektywy przyjętego tematu dysertacji, ponieważ Doktorantka przedstawia w nim ramy odpowiedzialności zawodowej rzeczoznawców majątkowych, a także wymogi stawiane im w postępowaniu cywilnym, administracyjnym i karnym. W zakresie odpowiedzialności karnej, na łamach tego rozdziału, Autorka dokonała analizy znamion ustawowych przestępstwa określonego w art. 233 § 4, art. 233 § 4a k.k. oraz art. 271 k.k. porównując pojęcia opinii fałszywej i opinii nierzetelnej.

W rozdziale V Doktorantka przeanalizowała odpowiedzialność rzeczoznawcy majątkowego z perspektywy odpowiedzialności zawodowej, cywilnej i karnej. Zmierzyła się również z próbą określenia strony podmiotowej wyżej wymienionych przestępstw.

Przyjęty przez Doktorantkę podział treści i kolejność wywodów uznać należy za poprawny i logiczny wariant struktury tej pracy. Odnosząc się do wewnętrznej struktury poszczególnych rozdziałów, stwierdzić należy, że kolejność poszczególnych zagadnień jest prawidłowa, a zamierzenia Autorki zostały jasno sprecyzowane. Można jedynie poczynić zastrzeżenie, że z powodu tak a nie inaczej określonego tematu dysertacji doktorskiej, odpowiedzialność karna rzeczoznawcy majątkowego powinna być zaprezentowana w wyodrębnionym osobno rozdziale, a nie stanowić wyłącznie podrozdziały szerzej zakrojonego tytułu rozdziału. Przy założeniu natomiast poprawności struktury pracy, jej temat powinien być nieco inaczej sformułowany, adekwatnie do zawartych w niej treści odnosić się do odpowiedzialności prawnej rzeczoznawców majątkowych *sensu largo*. Innymi słowy, zarówno temat, jak i struktura pracy są sformułowane logicznie, jednak niekompatybilnie i problem ten należałoby rozwiązać przed ewentualną publikacją rozprawy na jeden ze wskazanych wyżej sposobów.

Trudno nie zauważyć, że rozdział pierwszy jest najobszerniejszy i stanowi jedną trzecią część pracy. W związku z licznymi zagadnieniami, jakie są w nim poruszane, można byłoby dokonać podziału na co najmniej dwa osobne rozdziały, co ułatwiłoby odbiór opisywanych treści.

4. Treść rozprawy

Ogólna ocena merytorycznej zawartości pracy jest pozytywna. Rozważania są spójne, poparte poglądami doktryny oraz orzecznictwa, właściwie powiązane, w większości wnikliwe, a formułowane wnioski należycie uzasadnione. W tej płaszczyźnie recenzowana

praca jest dowodem na opanowanie przez Doktorantkę warsztatu naukowego, niezbędnego do uzyskania stopnia doktora. Krótka charakterystyka rozdziałów pozwoli wskazać argumenty na uzasadnienie tej tezy, a jednocześnie zwrócić uwagę na pewne polemiczne kwestie i drobne błędy merytoryczne.

Rozprawę rozpoczyna **wstęp**, w którym Doktorantka formułuje główny problem badawczy i założenia metodologiczne pracy. Są one co do zasady wyrażone w sposób jasny i precyzyjny. Uzasadnienie wyboru tematu pracy jest przekonujące.

Rozdział I traktuje o statusie rzeczoznawcy majątkowego w polskim systemie prawnym. Jest podzielony na dwie części. Pierwszy podrozdział części pierwszej poświęcony jest genezie zawodu i ewolucji rzeczoznawstwa w prawie polskim. Nie da się nie zauważyć, że między pierwszym średniowiecznym opisem rzeczoznawcy a warunkami, jakie powinien takiowy spełnić w XX wieku istnieje niemal 600-letnia przerwa trudna do wypełnienia przez Doktorantkę przez konieczność użycia metod historycznych dalekich od jej zainteresowań zawodowych i naukowych. O ile w pracy prawniczej ciągłość historyczna jest walorem, to jej brak nie może stanowić zarzutu. Można jednak oczekiwać, że XX wiek zostanie przedstawiony chronologicznie. Jeśli mówimy o ewolucji, to omówienie regulacji okresu międzywojnia powinno poprzedzać wszystkie dynamiczne zmiany po roku 1990. Od tego momentu rzeczywiście Doktorantka dokonuje przeglądu wszelkich dynamicznie przyrastających aktów prawnych określających nie tylko status prawny rzeczoznawcy majątkowego, ale także standardy jego pracy i zasady etyki zawodowej, łącznie z tymi zaczerpniętymi z doświadczeń międzynarodowych.

Drugi podrozdział tej części pracy przedstawia ustawową definicję rzeczoznawcy majątkowego oraz zakres wykonywanych przez niego czynności. Omówienie poszczególnych form tych czynności jest bardzo czytelne, sygnalizujące najczęstsze problemy, z jakimi rzeczoznawca majątkowy spotyka się najczęściej w swojej pracy zawodowej. Dobór tych zagadnień świadczy o doskonałej znajomości praktyki wykonywania tego zawodu.

Kolejne podrozdziały zawierają wykładnię pojęcia wiedzy specjalnej, form prowadzenia działalności gospodarczej oraz wzorców oceny operatów szacunkowych stosowanych przez organ nadzoru. Dobrze na tle innych zagadnień wypadają także podjęte w tym rozdziale rozważania na temat odpowiedzialności dyscyplinarnej rzeczoznawców.

Druga część rozdziału poświęcona jest instytucji biegłego sądowego rzeczoznawcy majątkowego. W pierwszej kolejności Autorka skupia się na instytucji biegłego sądowego,

przedstawiając podstawy prawne ich powołania, warunków, jakie muszą spełniać oraz spraw, w których powołanie biegłego jest obligatoryjne. Dokonuje porównania pomiędzy dowodem z zeznań świadka a opinią biegłego, odwołując się przy tym licznie do orzecznictwa Sądu Najwyższego. Wskazuje też przeszkody uniemożliwiające wydanie opinii.

W kolejnym podrozdziale tej części Doktorantka konkretyzuje rolę biegłego sądowego rzeczoznawcy majątkowego przed sądem, wskazując rzeczywiste funkcje, w jakich zwykle występuje. Sporo miejsca poświęca omówieniu cech, jakimi powinien legitymować się biegły rzeczoznawca, aby spełnić warunki rękojmi należytego wykonywania obowiązków. Sprawozdawczo odwołuje się również do praw i obowiązków biegłych sądowych, jak również rodzajów postępowań, w jakich ci występują. Szczególną uwagę zwraca na istotę postępowania dowodowego w postępowaniu sądowym, w postępowaniu administracyjnym oraz w postępowaniu polubownym. Tytuły tych podrozdziałów są jednak trochę mylące, wszak Autorka nie skupia się na istocie samego postępowania, co podejmuje się oceny udziału w nim biegłego rzeczoznawcy majątkowego. Treść jest interesująca, mogłaby natomiast być trafniej zatytułowana.

Szczególną wartość dla tej części ocenianego rozdziału mają rozważania dotyczące nieracjonalności kryminalizacji sporządzenia opinii niezgodnej z rzeczywistością w nieświadomej nieumyślności (s. 98-99) i porównania istoty wiedzy o faktach z istotą opinii z założenia dopuszczającej wątpliwość. Szkoda, że wątek ten nie został jeszcze bardziej wyeksponowany i rozwinięty z uwagi na tak a nie inaczej zakreślony temat rozprawy.

Ciekawa jest również analiza podjęta przez Doktorantkę na temat roli rzeczoznawcy majątkowego w postępowaniach mediacyjnych i rozjemczych. Wydaje się to być zagadnieniem dość oryginalnym i o doniosłym znaczeniu praktycznym, zwłaszcza mając na uwadze niewielką ilość dostępnych i zacytowanych materiałów źródłowych.

Rozdział II obejmuje przegląd aktów prawa regulujących status rzeczoznawcy majątkowego w Niemczech, Włoszech, Bułgarii, Białorusi oraz Austrii. Należy docenić wysiłek Autorki, jaki włożyła w analizę zagranicznych źródeł prawa. Należy jednak wskazać potrzebę uzupełnienia tych danych o wnioski z analizy porównawczej. Została ona wszak przeprowadzona, zatem nic nie stoi na przeszkodzie, aby przed opublikowaniem pracy określić, co z takiego porównania wynika. Tymczasem wyrażone w tym rozdziale treści stanowią wprawdzie wartościową ilustrację, ale jednak pozostawioną do analizy czytelnikowi.

Rozdział III poświęcony jest międzynarodowym uwarunkowaniom prawnym i automatyzacji procesu wyceny. Autorka prezentuje w nim regulacje unijne oraz ich wpływ/brak wpływu na akty prawa krajowego. W drugiej części rozdziału opisuje szereg problemów warsztatowych zawodu rzeczoznawcy majątkowego wynikających ze stosowania zautomatyzowanych modeli, za pomocą których nie jest możliwe dokonanie wyceny rzeczywistej wartości danej nieruchomości, co niesie za sobą wiele negatywnych konsekwencji społecznych i prawnych. Wnioski dotyczące wykorzystania narzędzi sztucznej inteligencji są w pełni racjonalne. Należy zgodzić się z ogólnym wnioskiem Autorki, że jest ona potrzebna do wsparcia rynku nieruchomości i decyzji inwestorów, ale nie powinna wpływać na majątek obywateli i ograniczanie ich praw.

Rozdział IV obejmuje omówienie istotnych cech operatów szacunkowych i opinii o wartości nieruchomości, możliwych błędów poznawczych oraz kryteriów oceny prawidłowości operatu szacunkowego przez organizację zawodową rzeczoznawców majątkowych w odniesieniu do kryteriów oceny materiału dowodowego. Analiza ta jest rzetelna i trafna. Pozwala wyciągnąć interesujące i wartościowe wnioski. Na łamach tego rozdziału Autorka prowadzi również rozważania na temat zasad sporządzania opinii w różnych rodzajach postępowań, przechodząc wreszcie do kwestii *stricte* prawnokarnych, jak analiza znamion ustawowych przestępstw określonych w art. 233 § 4 k.k., art. 233 § 4a k.k. oraz art. 271 k.k. Analiza formalno-dogmatyczna jest przeprowadzona na zadowalającym poziomie, jednak z uwagi na tak, a nie inaczej sformułowany temat dysertacji powinna być nieco głębsza i oparta na bardziej zróżnicowanym doborze źródeł.

W rozdziale tym Doktorantka definiuje pojęcie opinii nierzetelnej oraz rozstrzyga wątpliwości terminologiczne dotyczące stosowania zamiennie zbliżonych lecz nietożsamyh pojęć.

Rozdział V stanowi prezentację zagadnień odpowiedzialności rzeczoznawcy majątkowego. Jest to poniekąd powtórzenie i rozwinięcie niektórych wcześniej poruszanych kwestii. Rozdział ten stanowi niejako podsumowanie poczynionych wcześniej ustaleń dotyczących odpowiedzialności zawodowej, dyscyplinarnej, cywilnej i karnej.

W zakresie odpowiedzialności karnej Doktorantka wymienia typy przestępstw, których znamiona może zrealizować rzeczoznawca majątkowy w związku z wykonywaniem swojego zawodu. Mam zastrzeżenia co do formy poczynionego w tym przedmiocie wywodu. Autorka zdecydowała się wyłącznie na wyliczenie tych przestępstw, bez ich omówienia, choćby pokrótce, w osobnych akapitach. Tytuł wskazuje, że praca poświęcona miała być

rzeczoznawcy majątkowemu w jego szczególnej dla prawa karnego roli, jaką jest bycie podmiotem przestępstwa. W moim skromnym przekonaniu brakuje tu analizy dotyczącej tego właśnie znamienia ustawowego, chociażby w kontekście tzw. przestępstw indywidualnych co do czynu. Satysfakcjonujące jest natomiast omówienie strony podmiotowej przestępstwa z art. 233 § 4a k.k.

Pracę kończą wnioski, których istota sprowadza się do postulatu *de lege ferenda*, aby przywrócić stan prawny sprzed 15 kwietnia 2016 roku, a więc depenalizacji zachowań nieumyślnych oraz zmniejszeniu sankcji karnych za to przestępstwo. Zostały one przedstawione w sposób czytelny oraz należycie uargumentowane. Stanowią przyczynek do dalszej dyskusji, mogą stanowić podstawę do sformułowania kolejnych problemów badawczych. We wnioskach należałoby odnieść się kolejno do poszczególnych hipotez badawczych założonych na wstępie pracy.

Można na koniec dodać, że z kart rozprawy doktorskiej Pani mgr Anny Opalińskiej ujawnia się ogromna wiedza na temat praktycznych aspektów wykonywania zawodu rzeczoznawcy majątkowego. Z pewnością przełożyła się ona na zaangażowanie w pisanie pracy doktorskiej, co widać po ilości zagadnień w niej poruszanych oraz wielopłaszczyznowości podjętych wątków. Jest to niewątpliwie zagadnienie interdyscyplinarne, więc widoczną trudność stanowiło odseparowanie wątków *stricto* prawnokarnych. Należałoby zachęcić Panią Doktorantkę, aby w swojej przyszłej pracy naukowej odważniej eksplorowała rzadko poruszane dotąd w literaturze przedmiotu problemy prawnokarnej odpowiedzialności karnej rzeczoznawców majątkowych.

Elementem pracy są także wykaz skrótów, tabel i wykresów, źródeł prawa oraz szczegółowo opracowana bibliografia. Zostały one sporządzone zgodnie ze sztuką w tym przedmiocie.

5. Język i strona techniczna pracy

Praca napisana jest poprawnym językiem prawniczym. Zapis bibliograficzny także jest prawidłowy. Autorka nie ustrzegła się jednak pewnych językowych nieścisłości, czy uproszczeń, jednak należy podkreślić, że w odniesieniu do całości rozprawy nie są one znaczne, a praca jest napisana starannie w oparciu o powszechne zasady edycji tekstu naukowego.

6. Konkluzja

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska Pani mgr Anny Opalińskiej pt. *„Rzeczoznawca majątkowy jako podmiot przestępstwa”* stanowi merytorycznie poprawne, wartościowe i kompleksowe opracowanie teoretycznoprawne. Koncepcja pracy, poziom prowadzonej argumentacji i prezentacji poszczególnych zagadnień odpowiadają standardom przewidzianym dla prac doktorskich. Dlatego też, mimo podniesionych uwag i zastrzeżeń, mających w części charakter spostrzeżeń polemicznych, nie mam wątpliwości, że recenzowana rozprawa spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.). W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Anny Opalińskiej do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

dr hab. Marta Romańczuk-Grącka

